

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

A szerződésszegés a Ptk.-ban, különös tekintettel a kötelezetti késedelemre és a hibás teljesítésre

Szerző:

dr. Fái Livia Zsuzsa

Kézirat lezárva:

Szeged, 2025. április 27.

I. A szerződésszegés szabályozása a Ptk.-ban

1. A kontraktuális és a deliktuális felelősség elhatárolása

A szerződésszegés hatályos szabályozásának bemutatása során megkerülhetetlen a kontraktuális és a deliktuális felelősség egymáshoz való viszonyának, mint a kártérítési jog egyik legfontosabb kérdésének rövid áttekintése.

Az 1959-es Ptk. 318. § (1) bekezdése szerint a szerződésszegésért való felelősségre, valamint a kártérítés mértékére a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályait kell alkalmazni azzal az eltéréssel, hogy a kártérítés mérséklésének - ha a jogszabály kivételt nem tesz - nincs helye.

Az 1959-es Ptk. ezzel az utaló szabállyal egységesen szabályozta a szerződésszegéssel és szerződésen kívüli magatartással okozott károkért fennálló felelősséget. Ez az egységes szabályozás kiterjedt a kár megtérítésének szabályaira, a felelősség alóli kimentésre, de a kártérítés módjára és az elévülési időre is. Ennek a rendszernek kétségtelen előnye volt, hogy a kimentés, a megtérítendő kár meghatározása és az elévülési idő azonossága okán legfeljebb elméleti jelentősége volt, hogy a károkozó magatartást szerződésszegésnek vagy szerződésen kívül elkövetett magatartásnak kell-e minősíteni.¹ Ilyen elméleti kérdést vethetett fel az, ha például az adásvételi szerződés teljesítése során a dolog átadásakor okozott kárt az eladó a vevő tulajdonában álló egyéb vagyontárgyakban, vagy okozott személyi sérülést a vevőnek.

Ezzel az elvvel szakított a jogalkotó, amikor a 6:145. §-ában kimondta, hogy a jogosult kártérítési igényét a kötelezettel szemben akkor is a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség szabályai szerint érvényesítheti, ha a kár a kötelezett szerződésen kívül okozott károkért való felelősségét is megalapozza. A jogalkotó a non cumul elvének (párhuzamos igényérvényesítési tilalom) jogszabályi szintre emelésével a szerződéses szabadság védelmét juttatja kifejezésre és így a szerződésben kialakított kockázatelosztás nem kerülhető meg a deliktuális felelősségi szabályok alkalmazásával.² A rendelkezés másik oka az lehetett, hogy a deliktuális felelősség szabályainak

¹ VÉKÁS Lajos: Szerződésszegési kártérítési felelősség a bírói gyakorlatban. *Magyar Jog*, 2020/10. 559. [a továbbiakban: VÉKÁS (2020)]

² FUGLINSZKY Ádám: *Kártérítési jog*. HVG-Orac 2015. 64. [a továbbiakban FUGLINSZKY (2015)]

alkalmazásával ne legyen megkerülhető a Ptk. 6:174. § (2) bekezdésében foglalt azon szabály, hogy a tapadókárok megtérítését a jogosult csak akkor követelheti, ha a hiba az ún. első lépcsős kellékszavatossági jogok érvényesítésével nem kiküszöbölhető és a kellékszavatossági határidő még nem telt el.³

A Ptk. tehát két fontos ponton szakított az egységes szabályozással: eltérő alpra helyezte a kimentést a kontraktuális és a deliktuális felelősség esetén és külön szabályokat írt elő a megtérítendő károk feltételeinél. Ennek oka abban keresendő, hogy míg a deliktuális felelősség esetében a károkozás általános tilalma szenved sérelmet és a felek között a károkozást megelőzően csak egy abszolút szerkezetű jogviszony létezik, addig a kontraktuális felelősségnél már létezik a felek között egy szerződés, és éppen ebben a szerződésben a fél által tudatosan, önként vállalt kötelezettség megszegése alapozza meg a felelősséget. A Ptk. tehát ezen okokból szigorította meg egyrészt a szerződésszegési kártérítési felelősség szabályozásánál a kimentés szabályait, megkülönböztetve azt a deliktuális felelősség körében változatlanul hagyott felróhatósági elvtől, és másrészt ezt ellensúlyozva korlátozta a szerződésszegő fél által a szerződésszegéskor előre látható károkra a megtérítendő következménykárok és elmaradt haszon mértékét.⁴

2. A szerződésszegés tényállási elemei

A kontraktuális és a deliktuális felelősség eltérő szabályainak, elválasztása indokainak bemutatását követően áttérhetünk a szerződésszegés kiinduló feltételeire.

A Ptk. 6:142. §-a szerint, aki a szerződés megszegésével a másik félnek kárt okoz, köteles azt megtéríteni.

A Ptk. javaslatának miniszteri indokolása világossá teszi, hogy szerződésszegési felelősség tényállási elemei, azok bizonyítására vonatkozó szabályok, elvek a megszigorított kimentési feltételektől eltekintve változatlanok, tehát a károkozó magatartást, a kár bekövetkeztét és mértékét, valamint a károkozó magatartás és a kár közötti okozati összefüggést a károsultnak kell bizonyítania.

³ WELLMANN György (szerk.): Polgári jog Kötelmi jog Első és második rész, Harmadik, átdolgozott, bővített kiadás *Az új Ptk. magyarázata V/Vl.* HVG-Orac 2018. 369. [a továbbiakban WELLMANN (2018. V/Vl.)]

⁴ VÉKÁS (2020) i. m. 559.

A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény hatálybalépésével összefüggő átmeneti és felhatalmazó rendelkezésekről szóló 2013. évi CLXXVII. törvény (továbbiakban Ptk.) 50. § (1) bekezdése alapján - ha e törvény eltérően nem rendelkezik - a Ptk. hatálybalépésekor fennálló kötelekkel kapcsolatos, a Ptk. hatálybalépését követően keletkezett tényekre, megtett jognyilatkozatokra - ideértve az e tények, illetve jognyilatkozatok által keletkeztetett újabb köteleket is - a Ptk. hatálybalépése előtt hatályos jogszabályok rendelkezéseit kell alkalmazni, azaz, ha például az adásvételi szerződést még a Ptk. hatálybalépése előtt megkötötték, a szerződésszegéssel okozott károkra az 1959-es Ptk. lesz irányadó. Ugyanakkor a Ptké. 50. § (2) bekezdése alapján a felek megállapodhatnak abban, hogy a Ptk. hatálybalépése előtt kötött szerződésüket teljes egészében az új Ptk. hatálya alá helyezik.

A fentiek szerint tehát a szerződésszegés tényállási elemei a károkozó magatartás, a kár és a kettő között fennálló okozati összefüggés és a kimentés.

A Ptk. a szerződésszegésről szóló X. Címen belül a szerződésszegés általános szabályai között a 6:137. §-ában kimondja, hogy a szerződés megszegését jelenti bármely kötelezettség szerződésszerű teljesítésének elmaradása. Azaz a szerződés megszegését jelenti bármely szerződéses főkötelezettség (pl. késedelem vagy hibás teljesítés) és bármely szerződéses mellékkötelezettség (pl. együttműködési, tájékoztatási, titoktartási kötelezettség) megszegése is, a károkozó magatartás pedig egyaránt lehet tevőleges magatartás vagy mulasztás.

A károkozó magatartást és ennek keretében azt, hogy a kötelezett valamely szerződéses főkötelezettségét vagy mellékkötelezettségét megszegte, tehát főszabály szerint a jogosultnak kell bizonyítania. És bár a Ptk. 6:158. §-ában foglalt hibás teljesítési vélelem szabályai szerint fogyasztó és vállalkozás közötti szerződés esetén az ellenkező bizonyításáig vélelmezni kell, hogy a teljesítést követő hat hónapon belül a fogyasztó által felismert hiba már a teljesítés időpontjában megvolt, kivéve, ha e vélelem a dolog természetével vagy a hiba jellegével összeegyeztethetetlen, a Kúria újabb álláspontja értelmében a bizonyítási teher megfordulása már nem hat ki a kártérítési igényre,

vagyis a hibás teljesítést, mint károkozó magatartást ebben az esetben is a jogosultnak kell bizonyítania.⁵

Ugyancsak a károsultnak kell bizonyítania a kár bekövetkeztét és annak mértékét. A Ptk. rendszerében a kár fogalma szemben az 1959-es Ptk.-val már csak a vagyoni károkat fogja át, melynek elemei a Ptk. 6:522. § (2) bekezdése alapján a károsult vagyonában beállott értékcsökkenés, az elmaradt vagyoni előny és a károsultat ért vagyoni károk kiküszöböléséhez szükséges költségek.

A vagyonban beállt értékcsökkenés (*damnum emergens*) valamely, a károsult vagyonába tartozó vagyontárgy megsemmisülés, eltulajdonítás, elveszés, javíthatatlan megsérülés, illetve megrongálódás folytán bekövetkező kiesését, értékcsökkenését jelenti. A hazai joggyakorlat ezen károk megtérítése esetén a piaci beszerzési értékből indul ki és nem veszi figyelembe az ún. előszereteti értéket. Az elmaradt vagyoni előny (*lucrum cessans*) azt jelenti, hogy a károsult vagyonába bizonyos alaposan remélt vagyonelemek nem kerülnek be, vagy a vagyonában már meglévő vagyonelemek reálisan várható értéknövekedése nem következik be. Az elmaradt haszon kapcsán, annak bizonytalanságából fakadóan igen fontos szerephez jut az, hogy a bíróságok milyen fokú bizonyítottságot várnak el annak megtérítéséhez.⁶

A hátrányok kiküszöböléséhez szükséges költségek körében a szükséges, arányos, célszerű, ésszerű költségeket kell megtéríteni, azaz amelyek a hátrányok kiküszöbölésére, csökkentésére a közfelfogás alapján is alkalmasak.⁷

A károkozó magatartás és a bekövetkezett kár között fennálló okozati összefüggés bizonyítása is a károsult kötelezettsége. Kérdésként merülhet fel, hogy az okozatosság csak ténybeli okozatosságot jelent-e, azaz minden előzmény okozatos, amely nélkül a kár nem következett volna be és majd az ún. előreláthatósági klauzula alkalmazásával kell elvégezni a felelősség ésszerű korlátozását.

Fuglinszky Ádám szerint az előreláthatósági klauzula átvétele ellenére továbbra is vizsgálandó a ténybeli okozatosság mellett a jogi értelemben vett okozatosság, azaz, hogy a kár a szerződésszegés adekvát, szerves, tipikus következménye volt-e. Ezen felül kifejti azt is, hogy bár az okozati

⁵ a Kúria 1/2012. (VI. 21.) PK véleményének 15. pontja

⁶ FUGLINSZKY (2015) i.m. 717.,722.

⁷ FUGLINSZKY (2015) i.m. 740.

összefüggés bizonyítása a károsultat terheli, a jogi okozatosság gyakran bírói mérlegelést kívánó jogkérdés, vagyis fennállásáról vagy fenn nem állásáról a bíróság dönt.⁸

3. A kontraktuális felelősség alóli kimentés szabályai visszterhes szerződések esetén

A károkozó a szerződésszegéssel okozott kárért nem minden esetben tartozik felelőséggel, lehetősége van kimenteni magát a Ptk. által objektív alapra helyezett szerződésszegésért való felelősség alól.

A jogalkotó a kontraktuális felelősség kapcsán az 1959-es Ptk. szabályaihoz képest újragondolta a felelősség alóli kimentés szabályait is.

A Ptk. 6:142. §-a kimondja, hogy kötelezett mentesül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy a szerződésszegést ellenőrzési körén kívül eső, a szerződéskötés időpontjában előre nem látható körülmény okozta, és nem volt elvárható, hogy a körülményt elkerülje vagy a kárt elhárítsa.

A Ptk. ezen szabállyal szembeötlő újításként a szerződésszegésért való felelősséget elszakította a felróhatóságtól és objektív alapra helyezve megszigorította azt.

Vékás Lajos szerint a szerződésszegési kárfelelősség szabályozásánál a Ptk. abból indul ki, hogy a törvénynek a felelősség alóli kimentés rendezésénél azt kell szem előtt tartania, hogy a kockázatok felek közötti helyes elosztása a lehető legkiegyensúlyozottabban valósulhasson meg. Így a magánjogi szerződéseknél a szerződésszegés kárkövetkezményeinek telepítése elsősorban kockázatelosztást kell, hogy jelentsen elszakadva a felróhatósági elvtől.⁹

A szigorítás oka a jogalkotó szerint egyrészt az, hogy a szerződésszegés esetén a károkozó magatartás egy önként, tudatosan vállalt szerződéses kötelezettség megszegése, másrészt az, hogy a magánjogi szerződéseknél a felróhatóságtól eltérően a kárkövetkezmények telepítése nem egy egyéni hiba szankcionálását, hanem a kockázatok elosztását kell, hogy jelentse, harmadrészt pedig a

⁸ FUGLINSZKY (2015) i.m. 109-110.

⁹ VÉKÁS (2020) i.m. 560.

megszigorított kimentés az előreláthatósági klauzula alkalmazásával egyensúlyi helyzetet teremt a felek között a kockázatmegosztás terén.¹⁰

Ahhoz tehát, hogy a kötelezett a felelősség alól mentesüljön, az alábbi három feltételt kell együttesen bizonyítania:

- a szerződésszegést ellenőrzési körön kívül eső,
- a szerződéskötés időpontjában előre nem látható körülmény okozta,
- és nem volt elvárható, hogy a körülményt elkerülje vagy a kárt elhárítsa.

A mentesüléshez szükséges ellenőrzési körön kívül eső körülményen a Ptk. javaslatának miniszteri indokolása olyan körülményeket ért, amelyekre a fél nem képes hatást gyakorolni. Ezt követően az indokolás példálózó jelleggel sorolja fel a következő ellenőrzési körön kívül esőnek minősülő körülményeket: a hagyományos vis maior esetei (pl. fagykár, szélvihar, árvíz, járvány), bizonyos politikai-társadalmi események (pl. háború, forradalom, közlekedési útvonal lezárása), bizonyos állami intézkedések (pl. embargó, bojkott, behozatali-kiviteli tilalmak), súlyos üzemzavarok, radikális piaci változások.¹¹ Nyilvánvaló azonban, hogy ezeket a körülményeket taxatív felsorolni nem lehet, mindig az eset összes körülménye alapján ítélandó meg, hogy az adott körülmény ellenőrzési körön kívülnek tekintendő-e.

A kimentés további feltétele, hogy ez a kötelezett ellenőrzési körön kívül esőnek minősülő körülmény a szerződéskötés idején objektíve ne legyen előre látható, azaz azt sem a konkrét szerződésszegő nem látta előre, sem egy ésszerűen eljáró, a szerződésszegő helyzetében lévő személy nem láthatta volna előre. Az előreláthatóság a körülményre vonatkozik és nem a kárkövetkezményekre.

Végül a mentesülés harmadik feltétele, hogy nem volt elvárható, hogy a szerződésszegő fél a szerződésszerű teljesítést akadályozó körülményt elkerülje vagy a kárt elhárítsa. A Ptk. javaslatának miniszteri indokolása kiemeli, hogy ennek a feltételnek a fennálltát nem a szerződéskötés, hanem a szerződésszegés időpontjában kell vizsgálni.¹²

¹⁰ FUGLINSZKY (2015) i.m. 112.

¹¹ A Polgári Törvénykönyv javaslatának miniszteri indokolása 587.

¹² A Polgári Törvénykönyv javaslatának miniszteri indokolása 588.

A fenti konjunktív feltételek fennállásának hiányában mondta ki a Szegedi Járásbíróság egy ítéletében, hogy bár a károkozó körülmény a szerződésszegő fél ellenőrzési körén kívül eső körbe tartozott, azonban az kellő gondosság mellett a szerződéskötés idején - objektív mércével mérve - előre látható volt. Az adott jogesetben a felperes és az alperes között jelentős mennyiségű dobozos magozott meggy adásvételére vonatkozó adásvételi szerződés jött létre. A felperes a szerződéskötést követően akadályközléseket jelentett be az alperes felé arra hivatkozással, hogy a melegben a meggy „megfőtt” a fákon, majd azt követően a vihar a gyümölcsöt a fáról leverte, így az feldolgozásra alkalmatlanná vált. A bíróság a lefolytatott bizonyítási eljárást követően arra az álláspontra jutott, hogy bár a felperes azt bizonyította, hogy a vis maior, mint ellenőrzési körén kívül eső ok fennállt, azonban a tavaszi fagykárok és a májusi jégesők okozta termés kiesést a szerződéskötés időpontjában nyilvánvalóan ismernie kellett az ezen ágazatban tevékenykedő felperesi vállalkozásnak és az akadályközlés időszakában más hazai konzervüzemhez hasonlóan más forrásból származó meggyet is feldolgozhatott volna, így kizárólag a meggyeszezon utolsó harmadában és lokálisan jelentkező akadályozó körülmények a szerződés eredeti feltételekkel történő teljesítését nem akadályozhatták.¹³

II. A szerződésszegés nevesített esetei

A szerződésszegés tényállás elemeinek, a kimentés szabályainak tisztázását követően a szerződésszegés nevesített esetei közül a téma szempontjából fontos két esetkörre, a kötelezett késedelemre és hibás teljesítésre fókuszálok.

A szerződésszegés nevesített eseteit a Ptk. külön fejezetek alatt foglalja össze, külön-külön fejezetet szentelve a késedelemnek és a hibás teljesítésnek.

A szerződésszegés nevesített esetei a Ptk. szerint a kötelezett késedelme, a jogosult átvételi késedelme, a hibás teljesítés, a teljesítés lehetetlenné válása és a teljesítés megtagadása.

¹³ Szegedi Járásbíróság 6.G.40.102/2017/22.

1. A kötelezett késedelem

1.1. A kötelezett késdelem fogalma

A Ptk. kimondja, hogy amennyiben a kötelezett a szolgáltatást annak esedékességekor nem teljesíti, késedelembe esik.¹⁴

Leszkoven László szerint a késedelem leginkább elterjedt megközelítésben nem más, mint szerződésszegés a teljesítési határidőre nézve.¹⁵ Az adásvételi szerződésre vonatkoztatva a vevőnek nemcsak magához az adásvétel tárgyát képező dologhoz és az eladónak nemcsak az ellenszolgáltatáshoz van joga, de ahhoz is, hogy azt a kikötött időben kapja meg.

A teljesítés esedékessé válása tekintetében a felek megállapodása az irányadó, megállapodás hiányában pedig a Ptk. szabályai.

A Ptk. rendelkezései szerint a teljesítés ideje határnap vagy határidő tűzésével határozható meg. Határnap tűzése esetén a szolgáltatást ezen a napon kell teljesíteni. Határidő megjelölése esetén a szolgáltatás a meghatározott időtartamon belül bármikor teljesíthető, kivéve, ha az eset körülményeiből az következik, hogy a jogosult választhatja meg a teljesítés időpontját. Ha a szolgáltatás rendeltetéséből a teljesítési idő megállapítható, a szolgáltatást ebben az időpontban kell teljesíteni.¹⁶

A teljesítési határidő és a késedelem problematikája merült fel a Debreceni Törvényszék egyik ügyében is. Az eset tényállása szerint a peres felek között a Ptk. 6:233 §-a alapján a vevő közreműködésével előállított mezőgazdasági áru szolgáltatására kötött adásvételi szerződés jött létre fővetésű csemegekukorica termelésére és értékesítésre. A szerződés szerint a betakarítás (teljesítés) időpontját az alperes határozta meg a termény nedvességtartalma alapján. A felperes keresetében az alperes szerződésszegése miatt öt ért kár megtérítésére vonatkozó igényét érvényesítette.

¹⁴ Ptk. 6:153. § [A kötelezett késedelme].

¹⁵ LESZKOVEN László: *Szerződésszegés a polgári jogban* (Második, átdolgozott kiadás) Wolters Kluwer, Budapest, 2018. 158. [a továbbiakban LESZKOVEN (2018)]

¹⁶ Ptk. 6:35. § (1)-(3) bekezdés [A teljesítés ideje]

Kártérítési igényét az alperes szerződésszegésére, a betakarítás késedelmes megkezdésével megvalósuló késedelmes teljesítésre és a késedelem miatt őt ért károsodásra alapította. A bíróság ítéletével a felperes keresetét elutasította és ítélete indokolásában megállapította, hogy tekintettel arra, hogy az alperes teljesítésekor a kukorica nedvességtartalma a szerződésben meghatározott mértékű volt, így az alperes a teljesítéssel késedelembe nem esett.¹⁷

A kötelezeti késedelem esetén a szolgáltatás átmeneti jelleggel marad el. Vizsgálandó emiatt az, hogy ez az átmeneti jelleg meddig tart, mi és hogyan szünteti meg. A késedelem megszűnésének legegyszerűbb és legtermészetesebb módja a teljesítés. Megszűnik a késedelem akkor is, ha a kötelezett felajánlja a szerződésszerű teljesítést, de azt a jogosult nem fogadja el, továbbá, ha a kötelezett a teljesítésre halasztást kapott vagy a késedelem tartama alatt a teljesítés lehetetlenné vált, vagy azt a kötelezett végleg megtagadta.¹⁸

1.2. A kötelezeti késedelem jogkövetkezményei, a kártérítés

Amennyiben a kötelezett késedelembe esik, a késedelem objektív jogkövetkezményeként a jogosult követelheti a teljesítést, amennyiben a célja a szolgáltatás kikényszerítése, avagy, amennyiben a késedelem következtében a teljesítéshez fűződő érdeke megszűnt, elállhat a szerződéstől.¹⁹

A Ptk. megfogalmazásából egyértelműen következik, hogy az érdekmúlás miatti elállásra csak akkor lehet alappal hivatkozni, ha az a késedelemmel okozati összefüggésben következett be.

Az érdekmúlás bizonyítása a jogosultat terheli és a szerződés természetére, a szerződéses jogviszony egyéb körülményeire tekintettel kell elbírálni azt, hogy az elállás jogszerű volt-e. A bírói gyakorlat hajlik arra, hogy jogellenesnek tekintse az elállást, ha a jogosult a maga szolgáltatását már teljes egészében teljesítette és a késedelem jelentős időtartama ellenére a még nem teljesített ellenszolgáltatás mértéke csekély. A Győri Ítéletábrla is erre a következtetésre jutott egyik ítéletében: A megállapított tényállás szerint a felek között gépjármű adásvételi szerződés jött létre. A felek szerződésükben részletfizetésben egyeztek meg, amelynek időtartamára 20% mértékű kamatot

¹⁷ Debreceni Törvényszék 5.Gf.41.043/2016/6.

¹⁸ WELLMANN (2018. V/VI.) i. m. 400.

¹⁹ Ptk. 6:154. § (1) bekezdés [A kötelezett késedelmének jogkövetkezményei]

kötötték ki. A felperes a kikötött fizetési ütemezéstől eltérően az egyes - részletekben esedékes - tőke- és kamatösszegeket késedelmesen fizette meg. A késedelmesen megfizetett részleteket az alperes elfogadta, a felperes késedelmét éveken keresztül nem kifogásolta. A felperes a tehergépkocsit 2003. június 2. napján vette át az alperestől, majd az alperes a tehergépjárművet 2006. március 27. napján birtokba vette. Az alperes 2007. október 29. napján kelt levelében bejelentette, hogy az adásvételi szerződéstől eláll, mivel a felperes a vételár-részleteket késedelmesen egyenlítette ki és így a teljesítéshez fűződő érdeke megszűnt. Az Ítélet tábla ítélete indokolásában kifejtette, hogy az érdekmúlás nem állapítható meg arra tekintettel, hogy a kötelezett tartozása a teljes vételárhoz viszonyítva csekély, a jogosult a saját szolgáltatását már teljes egészében teljesítette és az elállási nyilatkozatot hosszú késedelem után közölte.²⁰

Nincs szükség ugyanakkor az érdekmúlás bizonyítására, ha a szerződést a felek megállapodása szerint vagy a szolgáltatás felismerhető rendeltetésénél fogva a meghatározott teljesítési időben - és nem máskor - kellett volna teljesíteni; vagy a jogosult az utólagos teljesítésre megfelelő póthatáridőt tűzött, és a póthatáridő eredménytelenül telt el.²¹ Az előbbi esetre lehet példa a menyasszonyi csokorra kötött adásvételi szerződés késedelmes teljesítése, hiszen a szolgáltatás felismerhető rendeltetésénél fogva a csokrot legkésőbb az esküvő napján kell teljesíteni. Ezekben az esetekben önmagában a szolgáltatás természetes tulajdonságai igazolják az érdekmúlást, így annak bizonyítására nincs szükség.

A kötelezett késedelme esetén a jogosult tehát továbbra is követelheti a teljesítést vagy a fentiek szerint részletezettek szerint elállhat a szerződéstől. Ezen kimentést nem tűző, objektív jogkövetkezmények mellett azonban a jogosult szubjektív, felróhatóságtól függő jogkövetkezményként követelheti a késedelemből eredő kárának megtérítését is, a Ptk. 6:154. § (3) bekezdése szerint ugyanis a kötelezett köteles megtéríteni a jogosultnak a késedelemből eredő, pénztartozás esetén a késedelmi kamatot meghaladó kárát, kivéve, ha a késedelmét kimenti. A kötelezett késedelmével összefüggésben a jogosult kára jelentkezhet következménykárként, de bekövetkezhet a szolgáltatás tárgyában is. A késedelmi kamat és a kártérítés egymáshoz való viszonya úgy ragadható meg, hogy ha a késedelmi kamat összege a kár összegét eléri vagy meghaladja, a

²⁰ Győri Ítélet tábla Pf.20.483/2008/4.

²¹ Ptk. 6:154. § (2) bekezdés [A kötelezett késedelmének jogkövetkezményei].

késedelmi kamat kártérítési átalánnyként működve magába olvasztja a kártérítést, azaz csak késedelmi kamatot kell fizetni. Ha azonban a kár összege meghaladja a késedelmi kamat összegét, a jogosult a különbözetet is követelheti kártérítésként. Amíg azonban a késedelmi kamat a késedelem objektív jogkövetkezménye, ami alól a kötelezett nem mentheti ki magát, addig a kártérítési igényre a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség általános szabályait kell alkalmazni, ideértve a felelősség alóli kimentés és a kártérítés mértékének szabályait is.²²

2. A hibás teljesítés

2.1. A hibás teljesítés általános szabályai

A szerződésszegés másik - a téma szempontjából fontos, nevesített esete - a hibás teljesítés. Míg a késedelem esetén a teljesítés idejére nézve következik be szerződésszegés, addig hibás teljesítésről akkor beszélünk, ha a szolgáltatás a teljesítés időpontjában nem felel meg a szerződésben vagy jogszabályban megállapított minőségi követelményeknek.²³

A szolgáltatás minőségi követelményeit elsősorban a felek határozhatják meg a szerződésben. Ezen túlmenően külön jogszabály kógens vagy diszpozitív rendelkezése is írhat elő minőségi követelményt.

Ha sem a felek, sem jogszabály nem fogalmaz meg külön elvárást, a Ptk. 6:123. § (1) bekezdésében foglalt általános követelményeknek kell megfelelnie a szolgáltatásnak a teljesítés időpontjában.²⁴

A Ptk. nem említi azt az esetet, amikor a szolgáltatás nem minőségi, hanem mennyiségi hibában szenved. Kérdésként vetődhet fel, hogy mi lesz a jogkövetkezménye annak, ha a kötelezett mennyiségileg szolgáltat kevesebbet, mint amit a szerződésben kikötöttek. *Leszkoven László* álláspontja szerint a kérdést eldöntheti az, hogy a szolgáltatás osztható vagy oszthatatlan.

Amennyiben a szolgáltatás osztható, a nem teljesített részre vonatkozóan a késedelem, a teljesítés megtagadása, vagy a lehetetlenülés jogkövetkezményei jöhetnek szóba. Ezzel szemben az akár jogi,

²² WELLMANN (2018. V/Vl.) i. m. 409.

²³ Ptk. 6:157. § (1) bekezdés [Hibás teljesítés].

²⁴ WELLMANN (2018. V/Vl.) i. m. 417-418.

akár fizikai értelemben oszthatatlan szolgáltatás esetén a szolgáltatás egy részének nem teljesítése általában a teljes szerződésre nézve eredményez szerződésszegést.²⁵ *Farkas Attila* úgy vélekedik, hogy a hibás teljesítés szabályai alkalmazhatóak mennyiségi hiány esetén is, amennyiben a szerződés tárgya oszthatatlan szolgáltatás, de a kötelezett a dolog rendeltetésszerű használatához szükséges alkotórészét vagy tartozékát nem adta át. Ezzel szemben álláspontja szerint osztható szolgáltatás esetén a mennyiségi hiány nem hibás teljesítést, hanem részteljesítést jelent.²⁶

A hibás teljesítés jogi kategória és nem a hétköznapi értelemben vett hibás terméket jelenti. Az érvényesen létrejött szerződés határozza meg a szolgáltatással összefüggő minőségi követelményeket. Előfordulhat ezért, hogy a szolgáltatás ugyan minőséghibás, azonban mégsem beszélhetünk hibás teljesítésről, hiszen a szerződő felek éppen ennek a hibás terméknek a vételében állapodtak meg. Így nem teljesít hibásan a kötelezett, ha a jogosult a hibát a szerződéskötés időpontjában ismerte, vagy ismernie kellett.²⁷ A jogosult bizonyítja tehát, hogy a szolgáltatás a teljesítéskor minőséghibás, azonban ezzel szemben a kötelezett ellenbizonyítással élhet és bizonyíthatja, hogy éppen a hibás termék teljesítésében állapodtak meg, azaz a jogosult a termék hibáját a szerződéskötéskor ismerte vagy ismernie kellett.²⁸

A Ptk. az 1959-es Ptk.-val szemben a hiba szerződéskötéskori ismeretét már nem a kellékszavatosság alóli kimentésként, hanem a hibás teljesítés egyik lényegi összetevőjeként határozza meg, azaz a hiba ismerete magát a kártérítési igényt zárja ki.

A Kúria egy kellékszavatosság érvényesítése iránt folyamatban volt perben mutatott rá, hogy amennyiben a jogosult a szolgáltatás fogyatékoságának ismeretében köt szerződést, vagy a hibát, hiányosságot a szerződéskötéskor ismernie kellett, azt jelenti, hogy a felek szerződési akarata ténylegesen az adott fogyatékosággal rendelkező szolgáltatás nyújtására irányult. Ezért ilyen esetben a kötelezett a fogyatékos dolog szolgáltatásával nem hibásan, hanem éppen a szerződésben foglaltaknak megfelelően teljesít.²⁹

²⁵ LESZKOVEN (2018) i. m. 208.

²⁶ WELLMANN (2018. V/VI.) i. m. 419.

²⁷ Ptk. 6:157. § (1) bekezdés [Hibás teljesítés].

²⁸ KEMENES István: A szerződésszegés szabályozása az új Polgári Törvénykönyvben. *Jogtudományi Közöny* 2014/5. 218. [a továbbiakban: KEMENES (2014)]

²⁹ EBH 2013.P.17.

Az ítélezési gyakorlat használt dolog adásvétele esetében a hasznátságnak megfelelő hibákat ismertnek tekinti. A vevőnek ugyanis számítania kell arra, hogy a dolog természetes elhasználódásból eredő hibákkal rendelkezik, ugyanakkor azt elvárhatja, hogy a dolog a korának, állapotának megfelelő mértékben rendeltetésszerű használatra alkalmas legyen. Így az eladó helytállási kötelezettsége használt dolog adásvétele esetén is fennáll a hasznátságtól független, az elhasználódás számítható mértékét jelentősen meghaladó hibákért.³⁰

Az előbb említett döntésében fejtette ki a Kúria azt is, hogy az ismert hibák körébe azok a hibák tartoznak, amelyekről a jogosultnak a szerződéskötéskor ténylegesen tudomása volt. Felismerhető hibának pedig az ún. nyílt, tehát az egyszerű észleléssel megállapítható hibák minősülnek, továbbá azok a hibák, amelyeket a jogosultnak a kötelezett tájékoztatása, a szerződéskötés körülményei, illetőleg a dolog életkora, állapota és hasznátsági foka alapján egyébként számításba kell vennie, valamint azok a hibák is, amelyek fennállása, illetve jelentkezése a ténylegesen ismert, illetve a nyílt hibákra tekintettel a szerződéskötéskor alappal feltételezhető, előrelátható.³¹

A szerződésben a felek a szolgáltatott dologra nézve többlet minőségi követelményt is vállalhatnak. Ha például az ingatlan adásvételi szerződésben az eladó kifejezetten azt vállalja, hogy az ingatlant műszakilag és esztétikailag teljes mértékben felújított állapotban adja birtokba, akkor az eladó akkor is hibásan teljesít, ha az ingatlan ugyan alkalmas a rendeltetésszerű használatra, a szokásos, elvárható minőséggel rendelkezik, azonban nem hozza a szerződésben meghatározott magasabb követelményeket.

Egy másik ügyben a felperes egy konténeres szállítás céljára alkalmas alvázat vásárolt az alperestől, majd az abroncsok kopása, deformálódása miatt hibás teljesítés iránt kívánt követelést érvényesíteni az alperessel szemben. A felperes a perbeli adatok alapján a szerződéskötés előtt közölte az alperessel, hogy konténeres hulladékszállításra kívánja használni a tehergépkocsit, mely célt az alperes elfogadta. Az így létrejött adásvételi szerződés alapján ezért az alperes által átadott alváznak nem csupán az általános műszaki követelményeknek kellett megfelelnie, hanem a létrejött szerződés lényeges tartalmát képező célt is ki kellett elégítenie. A Kúria a döntésben rámutatott: a kötelezett

³⁰ LESZKOVEN (2018) i. m. 213.

³¹ EBH 2013.P.17.

akkor is hibásan teljesít, ha az általa szolgáltatott dolog rendelkezik a gyártói műszaki leírásban meghatározott tulajdonságokkal, de a jogosult által megjelölt, a kötelezett által elfogadott célra nem alkalmas.³²

A Ptk. rendszerében először a hibás teljesítés általános szabályai elnevezés alatt a hibás teljesítés fogalmi elemeit és a hibás teljesítési vélelem szabályait találjuk. A hibás teljesítésre vonatkozó rendelkezések alapvetően diszpozitív szabályok, a hibás teljesítési vélelem szabálya azonban egyoldalúan kógens. A hibás teljesítési vélelem alapján a fogyasztó és vállalkozás közötti szerződés esetén a vélelem hat hónapig a hibás teljesítés mellett szól, kivéve ha e vélelem a dolog természetével, vagy a hiba jellegével összeegyeztethetetlen.³³ Ha ugyanis a hibát a fogyasztó a teljesítést követő hat hónapon belül felismeri, akkor nem a fogyasztónak kell bizonyítania, hogy a hiba oka a teljesítés időpontjában a dologban már megvolt, hanem - a vélelemmel szemben - a kötelezett vállalkozásnak kell bizonyítania, hogy a hiba oka a teljesítés időpontja után keletkezett.

2.2. A kártérítés mint a hibás teljesítés jogkövetkezménye

Az előzőekben ismertetett általános szabályok után következnek a Ptk. rendszerében a hibás teljesítés egyes jogkövetkezményei: a kellékszavatosság (Ptk. 6:159-6:167. §), a hibás teljesítéssel okozott kár megtérítése (Ptk. 6:174. §), a jótállás (Ptk. 6:171-6:173. §), a jogszatosság (Ptk. 6:175-6:176. §) és - fogyasztó és vállalkozás közötti szerződésben - a termékszavatosság (Ptk. 6:168-6:170. §). Változás az 1959-es Ptk.-hoz képest, hogy a Ptk. a hibás teljesítés fogalmát nem szűkíti le a visszterhes szerződésekre, a hibás teljesítés egyes jogkövetkezményeit azonban már csak visszterhes szerződésekre állapítja meg.

A kártérítés tehát a hibás teljesítés egyik - az objektív kellékszavatosságtól és jótállástól eltérően szubjektív - jogkövetkezménye. A Ptk. 6:174. § (1) bekezdése értelmében a kötelezett köteles megtéríteni a jogosultnak a hibás teljesítésből eredő kárát, kivéve, ha a hibás teljesítést kimenti.

³² BH 2013.90.

³³ Ptk. 6:158. § [Hibás teljesítési vélelem].

A hibás teljesítés következtében a jogosultnak többféle kára keletkezhet: lehet hibás maga a szerződéses szolgáltatás (tapadó kár), másrészt a hibás teljesítés miatt a jogosult egyéb vagyontárgyai is károsodhatnak, kiadásai keletkezhetnek, haszontól eshet el (következménykárok). A kártérítés ezen szabálya elsősorban a következménykárokra vonatkozik, amikor a szolgáltatás hibájával okozati összefüggésben keletkezik hátrány a jogosult vagyontárgyaiban. A kártérítés azonban elvben alkalmas a tapadókár, azaz a szolgáltatás tárgyában bekövetkező kár reparálására is, azaz az ún. második lépcsős szavatossági igények kártérítés jogcímén is előterjeszthetők. A szolgáltatás hibájában álló érdeksérelemre viszont a Ptk. speciális jogintézményként a kellékszavatosságot alkalmazza. A kellékszavatosságnak lényegében az a funkciója, hogy a szolgáltatás hibájában álló kárt a hibásan teljesítő fél kimentésétől függetlenül rendezze. Vagyis a kellékszavatosság a tapadókár körében a kártérítés általános funkcióihoz képest hasonló szerepet tölt be, e vonatkozásban a kellékszavatosság a kártérítéshez képest speciális jogintézmény. A szavatosság kizárólag a tapadókárra hat és elsősorban a hiba természetbeni orvoslására irányul, a pénzbeli reparáció csak a második lépcsőben alkalmazható, feltételektől függő jogkövetkezmény.

Az 1959-es Ptk.-hoz kapcsolódó joggyakorlatban eltérő jogértelmezés, bizonytalanság volt megfigyelhető a szavatosság és a kártérítés vonatkozásában. A jogalkotó ennek tisztázása érdekében a hibás teljesítés szabályozása során a kellékszavatosság és a kártérítés összhangjának a megteremtésére törekedett, amikor a 6:174. § (2) bekezdésében kimondta, hogy hibás teljesítéssel a szolgáltatás tárgyában bekövetkezett károk megtérítését a jogosult a kellékszavatossági igények első lépcsőjének kimerülése esetén, azaz akkor követelheti, ha kijavításnak vagy kicserélésnek nincs helye, vagy ha a kötelezett a kijavítást vagy a kicserélést nem vállalta, e kötelezettségének nem tud eleget tenni, vagy ha a jogosultnak a kijavításhoz vagy kicseréléshez fűződő érdeke megszűnt.³⁴

A kártérítés tehát e körben elsősorban a kellékszavatosság által le nem fedett körben, vagyis a következménykárokért követelhető és a kár megtérítése alól a kötelezett - a kontraktuális felelősség általános szabályai szerint - akkor mentesül, ha bizonyítja, hogy a hiba oka az ellenőrzési körén kívül eső, előre nem látható és elháríthatatlan körülmény miatt következett be. A kártérítési felelősség a

³⁴ VÉKÁS Lajos - GÁRDOSI Péter: *Nagykommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez* Wolters Jogtár - a Ptk. 6:174. §-ához fűzött magyarázat

kimentés szempontjából szigorodott a Ptk.-ban, a kellékszavatossághoz képest - amely alól a kötelezett kimenteni magát nem tudja - mégis enyhébb.

Leszkoven László álláspontja szerint a Ptk. 6:174. § (2) bekezdésének megoldása nem meggyőző, így nem ért egyet azzal, hogy a kártérítési igényt a tapadókárok esetén a természetbeni reparációt szolgáló szavatossági igényekkel azonos célt szolgáló intézményként kellene kezelni. A kártérítés máshogy reagál ugyanis a jogosult vagyonában a hibás teljesítés folytán beálló értékcsökkenésre, mint a szavatosság. A kártérítés szükségképpen a dolog értékéből indul ki, míg az árleszállítás alapja a következetes bírói gyakorlat szerint ezzel szemben mindig a kialakult ellenszolgáltatás, amely jelentős különbséget eredményezhet. Egy árleszállításiránti igény többszemponút, a dolog értékének csökkenése csak egy szempont a sok közül, míg a kártérítés elsősorban erre az értékcsökkenésre összpontosít. Arra is rámutat, hogy a jogosultnak egyébként jogos érdeke fűződhet ahhoz, hogy sérelmének pénzbeli megtérítését kérje kártérítés és nem szavatosság formájában. Ilyen lehet például a szándékos szerződésszegéssel okozott tapadókár esete, ahol a kötelezett nem számíthatja be a saját követelését a kártérítési követelésbe [Ptk. 6:51. § (1) bekezdés b) pont].³⁵ De ilyen jogos érdek lehet az is, ha a felek a szerződésben a szavatossági jogok gyakorlását korlátozzák vagy kizárják.

A Ptk. tehát a jogosultra bízta ugyan, hogy a szolgáltatás hibája miatt szavatossági vagy kártérítési követeléssel él-e, kártérítési igényét azonban csak a kellékszavatossági jogok érvényesítésére a törvényben meghatározott határidőn (egy év, fogyasztó és vállalkozás közötti szerződés esetén két év, ingatlanra vonatkozó szerződés esetén öt év) belül érvényesítheti, a szavatossági határidők elmulasztását követően kártérítés címén sem követelheti azt, ami szavatosság címén már nem volt érvényesíthető. Ugyanakkor a jogosult kártérítési igényét az ugyanabból a szerződésből eredő követeléssel szemben kifogásként akkor is érvényesítheti, ha a kártérítési igény már elévült.³⁶

Más a helyzet a hibás teljesítéssel okozott következménykárok esetén, hiszen ezek megtérítése az általános ötéves elévülési határidőn belül követelhető.

³⁵ LESZKOVEN (2018) i. m. 266.

³⁶ Ptk. 6:174. § (2) bekezdés [Kártérítés kellékhibás teljesítés esetén].

III. Az előzetes szerződésszegés

Mind a késedelemhez, mind a hibás teljesítéshez kapcsolódóan megjelenik a Ptk-ban az előzetes szerződésszegés jogintézménye, amikor már a teljesítési határidő lejárt előtt nyilvánvalóvá válik, hogy a kötelezett nem tudja majd esedékességgkor sem szerződésszerűen teljesíteni a szolgáltatást.³⁷ Az előzetes szerződésszegés indoka egyértelműen a jogosult érdekeinek védelmében ragadható meg, az idő múlásával ugyanis az általános élettapasztalat szerint is növekszik a jogosultat érő kár, a helyreállítás, az elhárítás, a javítás költségesebbé válik. A nyilvánvalóan bekövetkezendő végleges késedelem vagy hibás teljesítés bizonyításra szoruló tényelőadás, de tényszerű bizonyítása - a dolog természeténél fogva - nem minden esetben lehetséges. Az ítélkezési gyakorlat több esetben mutat rá arra, hogy ilyenkor körütekintő, valamennyi bizonyíték értékelését magában foglaló vizsgálódásra van szükség.³⁸

Az 1959-es Ptk. a vállalkozási szerződések körében ismerte az előzetes szerződésszegést, a Ptk. azonban most már a szerződésszegés általános szabályai között valamennyi szerződésre kiterjedően szabályozza azt. Ennek eredményeként a jogalkotó az előzetes szerződésszegés jogintézményét a késedelem vonatkozásában úgy alkotta meg, hogy két konjunktív feltétel fennállása esetén a jogosultnak megnyílik a joga a késedelemből eredő jogok gyakorlására. E két konjunktív feltétel pedig a következő: egyrészt a teljesítési határidő lejárt előtt nyilvánvalóvá váló teljesítőképzetlenség, másrészt az, hogy emiatt a jogosultnak a teljesítés már nem áll érdekében.³⁹

A hibás teljesítéshez kapcsolódó előzetes szerződésszegés esetében a jogosult szintén konjunktív feltételek fennállása esetén gyakorolhatja a hibás teljesítésből eredő jogokat: ha a teljesítési határidő lejárt előtt nyilvánvalóvá válik a hibás teljesítés és a jogosult megfelelő határidő tűzésével felhívta a kötelezettet a hiba kijavítására vagy a kicserélésre, a határidő azonban eredménytelenül telt el.⁴⁰ A jogi irodalomban van olyan nézet, mely szerint a törvényi megfogalmazás miatt a jogosult csak ún. második lépcsős szavatossági igényt vehet igénybe.⁴¹ Leszkoven László szerint azonban a Ptk. nem szűkíti le a választható szavatossági igényeket a második lépcsős igényekre, ezért nincs akadálya

³⁷ Ptk. 6:151. § (1)-(2) bekezdés [Előzetes szerződésszegés].

³⁸ LESZKOVEN (2018) i. m. 128.

³⁹ WELLMANN (2018. V/VI.) i. m. 398-399.

⁴⁰ WELLMANN (2018. V/VI.) i. m. 399.

⁴¹ OSZTOVITS András (szerk.): *A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja*. III. kötet. CSÉCSY Andrea: A szerződés teljesítése. Opten, Budapest, 2014., 377.

annak, hogy a jogosult mindkét lépcsőből választhasson. Felhívja a fegyelmet arra is, hogy a Ptk. sorrendiségre és arányosságra vonatkozó szavatossági szabályait ilyen esetben is alkalmazni kell.⁴²

⁴² LESZKOVEN (2018) i. m. 129.

Irodalomjegyzék

- A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény javaslatának miniszteri indokolása
- FUGLINSZKY Ádám: *Kártérítési jog* HVG-Orac 2015.
- KEMENES István: *A szerződésszegés szabályozása az új Polgári Törvénykönyvben* Jogtudományi Közlöny 2014/5.
- LESZKOVEN László: *Szerződésszegés a polgári jogban* (Második, átdolgozott kiadás) Wolters Kluwer, Budapest, 2018.
- OSZTOVITS András (szerk.): *A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja. III. kötet.* Opten, Budapest, 2014.
- VÉKÁS Lajos - GÁRDOSI Péter: *Nagykommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez* Wolters Jogtár
- VÉKÁS Lajos: *Szerződésszegési kártérítési felelősség a bírói gyakorlatban* Magyar Jog 2020/10.
- WELLMANN György (szerk.): *Polgári jog Kötelmi jog Első és második rész, Harmadik, átdolgozott, bővített kiadás Az új Ptk. magyarázata V/VI.* HVG-Orac 2018.
- WELLMANN György (szerk.): *Polgári jog Kötelmi jog Harmadik, Negyedik, Ötödik és Hatodik rész, Harmadik, átdolgozott, bővített kiadás Az új Ptk. magyarázata VI/VI.* HVG-Orac 2018.

Jogszabályok

- 1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről (1959-es Ptk.)
- 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről (Ptk.)

- 2013. évi CLXXVII. törvény a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény hatálybalépésével összefüggő átmeneti és felhatalmazó rendelkezésekről (Ptké.)

Kollégiumi vélemények

- Kúria 1/2012. (VI. 21.) PK véleménye

Bíróági határozatok

- Szegedi Járásbíróság 6.G.40.102/2017/22.
- Debreceni Törvényszék 5.Gf.41.043/2016/6.
- Győri Ítéltábla Pf.20.483/2008/4.
- Kúria EBH 2013.P.17.
- Kúria BH 2013. 90.